

PERENITATEA MITULUI ORFIC

Într-un eseu intitulat *Orfeu și mesajul poetic*, I. Negoïtescu invoca o idee emisă de Paul Valéry într-o prefață la *Bucolicele* lui Vergiliu, traduse de el din latină și anume aceea de a defini poezia drept „arta de a constrânge fără întrerupere limbajul să se supună nemijlocit cerințelor auzului“, această estetică reiterată apăsător de simbolism apărându-i părintelui *Cimitirului marin* la fel de veche ca poezia însăși, în mitul orfic ea asociindu-se indisolubil cu nevoia de mesaj artistic. Pentru antici, Orfeu e nu doar poetul, ci însuși sensul poeziei. Motivul orfic e unul dintre cele mai fecunde și el e uzitat atât în discursul filosofico-exegetic al gânditorilor cât și-n cel poetic propriu-zis. Sunt trecute de Negoïtescu în revistă patru din dialogurile platonice (*Ion*, *Protagoras*, *Symposion* și *Legile*), a patra odă *Pythică* a lui Pindar, *Georgicele* lui Vergiliu, *Metamorfozele* X și XI ale lui Ovidiu, epopeea argonautică a lui Apollonius din Rhodos, unde întâlnim „cea mai reprezentativă întrupare a lui Orfeu ca poet purtător de mesaj“, drama euharistică a lui Calderon de la Barca, *El Divino Orfeu*, poemul *Orpheus* al lui Shelley, *Memento mori* al lui Eminescu, „unde tenebrosul peregrin al civilizațiilor în ruinare“ poartă cununa cosmică a durerii, poemele lui Rainer Maria Rilke, în care Euridice, care se desparte fără părere de rău de soțul ce venise s-o scoată din lumea tenebrelor, „simbolizează împlinirea poeziei însăși“, poemul *Passion* al lui Georg Trakl, respectiv poezia lui Blaga, întreaga lirică orfică fiind un mesaj al omenirii ce-și supraviețuiește prin cântec, „din noaptea ființei în lumina plină a neființei“.

Amplul poem *Ochiul lui Orfeu*, publicat de Nicolae

Motoc la Editura „Ex Ponto“ (Constanța, 2006) se înscrie firesc și nu mai puțin ambițios în această paradigmă pe cât de ilustră pe atât de fecundă și își propune, printre altele, o reabilitare poetică a derizoriului, a banalului, miasmaticului, perifericului și urâteniei unui topos personalizat obsesiv, faleză marină: „Dar glasurile locului continuă să nu lase să se piardă / Un strop din cerul furat de pietre rostogolite de valuri / Iar faleză obiectelor ieșite din uz și capturate de rădăcini / Anonime pare decisă să-și trâmbițeze gloria de doi bani / Că o dată cu ea începe lumea unei concreteți infinite“ (*Chihlimbărind cu salcâmi a toamnă*). Poetul e frapat de relativitatea justificărilor de acțiune într-o lume tot mai subminată de contradicții și de confuzie a valorilor morale până într-atât încât opozițiile dintre plus și minus să nu mai prezinte nici o relevanță: „Cauți privind nostalgic prin lentila neagră a mării o lume / A credinței și a loialității / Dar speranța fericirii zornăie / Ca bănuții din pălăria cerșetorului / Iar nebunia înavuțirii / Pin răpit nu-i departe de lăcomia slujbașilor milei“ (*Undrum al multiplului divagant*). „Ochi al sunetelor orfice“, cum se autointitulează poetul tomitan, el face o radiografie tăioasă a vremii pe care o trăim și al cărei uni zeu tutelar e câștigul imediat: „Totul se vinde totul se cumpără și nimic nu are sens / Dincolo de magia profitului – de la obținerea de locuri / Pe marte la licitarea de locuri de cerșit în marile piețe – / Esențială e prosperitatea la limita visătoriei și în pas / Cu divinizarea agresiunii și a succesului obligatoriu / Nu se sustrag acestei legi nici sentimentele mai delicate / Cum ar fi cel al grijii față de mormântul părinților Când / Ți se oferă un preț bun nu

este o rușine să vinzi o parte / din el fiindcă (nu-i așa?) dacă vor să le fie urmașii fericiți / în viață și părinții pot sta ceva mai înghesușiți“ (idem, p. 29). Există mereu în discursul orfic al poetului o problemă a opțiunii, o dilemă dureroasă chiar și atunci când e vorba de compartimentele timpului, fie personal, în sensul cel mai strict al cuvântului, fie ca istorie a omenirii: „Iar eu scafandru de serviciu îmi lătesc zâmbetul retinei / Și învăț să mă arcuiesc ca valul și vreau nu-vreau înțeleg / Că-i zadarnic să pretuiesc mai mult viitorul decât trecutul /.../ Dar rămân cum se întâmplă să fiu și să nu fiu / de partea celui care e terorizat de gândul unei vieți veșnice // Rămân devotat unor tabieturi astrale străin de orice țel / Compensator ce ar da aripi sclavilor succesului cu vorbe / Ce se vânzolesc pe buzele cruzimii gata să se schimbe în / Viermii unor lucruri avortate înainte de a fi visate și iubite“ (**Ezitănd între a nu dori și a avea**). Într-un spațiu orfic, sincopete sunt de neconceput. Poetul nu se poate concepe pe sine în afara rostogolirii magice a sunetelor pe corzile lirei care încetinește moartea iubirii și asigură perpetuarea frumuseții mărețe prin însăși gratuitatea ei: „Cum să accepti că într-o secundă aluneci / Pierdut în bezna unei singurătăți ostile unde / Nici tandrețea iluziei umile nu pătrunde iar / Tăcerea e ca un zid fără început și fără sfârșit / De care – reconsiderându-și magia și mimând / Agerimea dorinței – nu trece nici frumusețea“ (**În pavăza unei nevinovății agresive**).

Muzicalizarea universului e echivalentă cu însăși materializarea iluziei și a visului. Prin cântec i se inoculează consistență umbrei platoniene proiectate pe pereții peșterii pe care cu spaimă și neliniște o ocrotim și o purtăm în noi, răspunzând nevoii de convenție a realului. Pe scenariul orfic se palimpsestează secvențe din cel iisusic, precum în această perspectivă oraculară dând seama de forța coagulantă organic în corpul cultural al mentalului colectiv: „Sângele lui ar avea gustul unui vin străvechi iar carnea / Lui ar plânge între dinții lor c-o mireasmă pură de ghiocci // Sunete de scripcă ar însoți și ultima pedeapsă a zeiței / din mine: cine n-are harul iubirii să aibă destinul celui pustiit / De intimitate ca fântâna scundă din care oricine – când / Întinde o mână – poate scoate piatra rămasă la vedere“ (**Când n-ai un chip inconfundabil**).

Atitudinea civică ascultă de vocea fricii. Cei mulți trec automat de partea puterii chiar și când aceasta persistă în eroare. Egoismul e cu mult mai puternic decât dragostea față de semeni și solidarizarea cu cei în suferință și aflați veșnic la limita de jos a subzistenței (v. **Sărutul eșecului e doar începutul**).

Există mereu în acest discurs orfic prin excelență o tentație de evadare din banalul meschin, din mizeria existențială cronicizată, spre zări paradisiace artificiale, din păcate niciodată realizată ori permanentizată, ceasul scadentei stând să bată neiertător și amintind răspicat că bucuria de azi e de fapt tristețea de mâine, fericirea constând în amânarea dorinței și nu în atingerea ei: „... singurătatea / Își scoate capul de sub nămeți de cristale cleioase / Și dejecții sentimentale decisă să refuze orice fel de behăit / De a slăvi o iubire abstractă iar adolescențele își arată / Buricul dezgolit ca un râț rozalii îmbelciugat

Case vechi pe un dâmb

c-un inel / În semn că-n acord cu palpitul matinal de-o zăpăcitoare / Prospețime al străzii și c-un har divin vestesc începutul / Unei religii a dorinței“ (**Înfrunziri sub săruturi telepatic**). Îi repugnă ipostaza „la nord de orice dorință“ când se vrea orb și surd la strigătele agresive ale bacantelor de ocazie, pentru că astfel luciditatea i-ar fi perturbată, ori, pe traseul său orfic, această depersonalizare i-ar fi fatală: „Dar ca orice visător n-aș refuza o cale prin care aș trece / Ușor dintr-o formă în altă formă și uneori punându-mi / Vorbele pe strune aș dori să iau ca-n poveste printr-un / Salt de trei ori peste cap forma măruni mușcat Să țopăi / Fericit printr-o ninsoare de fulgi de pădăie și să laud / Cu glasul semintelor și al cămărilor lui translucide Strălucirea din infern / A dinților euridiceii cu același refren al pasiunii care ucide“ (**Despărțirea de câteva antamorfoze**).

Trecutul irupe în și prin imaginație și-l fascinează pe poet mult mai puternic decât prezentul. Cel mai adesea anost. Micile detalii ale fazei, îndeosebi foșnetele și miresmele ei, declanșează, hiperproustiene, o memorie imaginară asimilabilă mentalului cultural colectiv neîncetat palimpsestar prin forța lucrurilor și implicit integrabil eternei, dureroasei și simultan înseninatei meditații pe tema curgerii timpului (v. **Anteriu însângerat sărutat în zori**). Într-un poem ca **Uneori alerg pe trasee în spirală**, e vizat cinismul lumii în care trăim cu toate tarele tranziției: setea de înavuțire rapidă, deteriorarea comunicării afective, atrofierea iubirii, înțelegerea totalmente deformată a democrației ori a valorilor culturale, desfrâul, escamotarea adevărului, derivatele sociale, alienarea, robotizarea individului, ticăloșirea netrebnicilor fâgăduitori electorali de profesie, frica de libertate a celor mulți, pierderea speranței în orice mântuire, neîncrederea în sensul jertfei iisusice, întoarcerea și închistarea la și în starea de larvaritate. E o lume în care se desacralizează și se demitizează galopant: „printre umbre de liane șerpuitoare de viță / Se rostogolește craniul nefericitului mânăitor de plectru“ (**La dreapta unei epilepsii de fanioane**). Poetul își trăiește metafizic sfâșierea între speranța renașterii o dată cu natura și zădărnicia celor înconjurătoare, respectiv între un pol al imaginației și un altul al realului vlăguit de orice reper existențial: „Trec printr-un lanț de goluri abia desprinse din tremurături / De imagini virtuale / Însoțite de harnașamente din umbre Zalele războinicului / Achile mă apără și zdrențele din desuurile fantasmelor / Iubitelor

ne iubite strălucind de cristale din sudoarea zeiței / Cruzimii se rostogolesc într-o rețea de stele căzătoare“ (Idem, p. 55).

Ochiul orfic se întoarce mereu spre dinapoia lui spiritualizată și salvează lumea prin înveșnicirea în utopia frumuseții, purității, echilibrului, iubirii imaculate, dreptății, armoniei universale, a tinereții fără bătrânețe și a vieții nicicând torturate de spectrul inevitabilei finitudini cel mai adesea angoasante: „Frumusețea nu se teme de dorință fiindcă are destinul / Unei veri veșnice cum nu se teme nici de cine nu are trup / De a renaște alergând în extaz înaintea lui însuși dând / Curs legii jucăușe a însoțirilor și despărțirilor secrete / Ce știu să-și păstreze puritatea departe de credința divină / ... / Ochi fără umbră înfulecă umbre de mângâieri și atingeri / Dincolo de aura tepoasă a ciulinului vânat rățacit pe plajă“ (**Non-formele și vrăbiile cântătoare**).

Faleza e toposul întrelui: de ordin spațial: mare și uscat, dar și kinestezic: văz și auz. Moartea e aici umilită de viață, aceasta renăscând mereu din propria-i putreziciune și din dejectii, ca și obiectele casnice ieșite din uz, trecând abia perceptibil, precum poetul în propria-i operă, sau a lui Orfeu în deznădăjduita-i cântare, din realul util în imaginarul gratuit. Faleza e o bibliotecă a urâtului care gestionează nebănuite frumuseți viitoare, printr-un straniu și inefabil proces epifanic, așa cum orice cimitir, y compris cel marin al lui Valéry, este antologia mereu revăzută și adăugită a poveștilor celor ce din când în când se gândesc să se odihnească puțin: „Încep să înțeleg și aproape mă înveselește / Gândul că până și moartea își simte puterea / Strivită în marginea falezei și a verii“ (**Zbor sub nori al unui șoim de raze**). Ochiul orfic prezentifică absența, comută capricios contrariile, transpersează timpul, reface oglinda din cioburi, vizualizează nefiindul, potentează nesomnul creator al firii, hipnotizează punitiv fără-de-legile lumii întru mântuirea căreia nu se dă la o parte nici când e vorba de jertfirea de sine, personalizează ecurile și le inoculează senzuri nebănuite. În și din cavalcada torturantă a timpului neiertător-egalizator-aneantizator se pot detașa oaze de respiro și statornicie al căror efect terapeutic este pierderea contemplativă în poemul orfic universalizat și care învinge nu o dată însăși cruzimea divinității ce nu va fi ezitat o clipă să-și crucifice proprii fii: „Într-un spațiu intermediar e de ajuns să auzi fântânile / Îngânând pe strune de izvoare vaiete și suspine orfice / Schimbate-n coliere și inele purtate-ntre sâni și pe degete / De noile menade Țipetele lor care-s ale trădării le aud / Și când simt prin preajmă umbrele însoțite de sticliri / De podoabe ale infernului nepurtate vreodată de euridice // Se înalță deasupra lor și holograma sexului bărbătesc / Sărutat într-o forfotă de mâini și unghii pictate cu stele / Pură și generoasă rămâne întotdeauna iubirea în muta / Rea din departe în aproape a datelor jubilației pe scara / Lui escher (și a Ta) cu fușteii vopsiți în culorile curcubeului“ (**Deciziile dorinței prin tragere la sorți**). Iubirea de (sau a lui) Dumnezeu e pentru poet mai presus de ritualul apolinic oficiat ipocrit de la amvon, ca și de dezmațul orgiastic al carnalității, de nu-i cumva o sinteză a ascezei și a păcatului care se întâlnesc într-o purificare: „Speranța mea-n puterea iubirii divine e dincolo de pioșenia / Slujba-

șilor ruginiți din lăcașurile de cult sau de aparentele / Artificiale ale tinereții și frumuseții afișate de noile menade“ (**În urma sfințeniei o dâră de gelatină**). Aventura orfică e, inevitabil, una pasageră, și poetul o știe mai bine decât oricine și nu ține cătuși de puțin să uzurpeze, cu ingratitudinea de rigoare, prerogativele divinității pe care, față de psalmistul Arghezi, nici măcar n-o imploră să i se arate, așa cum nu vrea neapărat s-o cunoască nici pe răzbutătoarea fiică a zeiței Nyx. O teribilă confraternitate cu flora și cu fauna heteroclită a falezei, care-l ajută de fiecare dată să se copilărească eidetic și, mai mult decât atât, să coboare trepte filogenetice până la originile primordiale comune, pe care nu obosește nici o clipă să le imnifice voluptuos, e una din constantele cărții lui Nicolae Motoc care ne prilejuiește un spectacol de zile mari al contopirii magice a regnurilor la „mijloc de Rău și Bun“, cum ar spune Ion Barbu.

Meditația se extinde de la drama orfică la una asupra istoriei în care bunele intenții ale aleșilor omenirii sunt mereu pedepsite de întrupările pizmuțoare ale răului neadormit. Zborul spre cerul libertății e curmat de gelozia neputinței, tot așa cum gândirea zveltă și avântată spre bucuria misterului e sufocată de chingile inchizitoriale ale dogmelor de tot felul. Harpiile ce rup din trupul lui Ofreu intră într-o paradigmă multiplicată odios pe toate treptele devenirii umane. Eșecul e veșnic reiterat cu cruzime, ca într-un blestem perpetuat la infinit, surd la muzica pe acre fiul lui Oiagros i-a inoculat-o firii, fără a reuși însă vreodată să-i anihileze total pornirile ucigăse și să se mulțumească, prin urmare, doar cu amânările ei, rimând, cu, totuși, niște sărbători inerente. Cu toate acestea, viitorul e unul sumbru, atâta vreme cât, din comoditate sau frică, asistăm impasibili la ben-ladenizarea lumii, de nu cumva indiferența e și ea o formă de complicitate la lucrarea neostenită a răului. Ochiul orfic e mai cuprinzător decât moartea, norocul salvator al celui ce vede prin / cu el fiind că acesta poate fi întors și spre trecut, deși fericirea absolută nu vine de niciunde, această revelație frustrând de sens chiar și statornici în iubire.

După acest poem maraton, concluzia poetului, epurat de dorința oricărei cruzimi inerente, e că melodia orfică îl va însoți și dincolo, în „extazul unei împărății a dorinței ce-ncepe după moarte“ (**Răpit de voioasa intimitate a lucrurilor**).

Jertfirea lui Orfeu o prefigurează pe cea chistică, echivalând și una, ca și cealaltă, cu consfințirea respingerii fatalității eșecului, dar și cu pedepsirea trufiei fericirii și a lipsei de măsură în actele existențiale, optând pentru dispersarea în memoria mării, unde se poate declanșa, mai bună și mai ordonată, viața de după moarte, nu altfel, bunăoară, decât în filosofia mioritică, una prin definiție a eternei reîntoarceri.

Cu multe versuri aforistice și excelând printr-o mare încărcătură gnostică, **Ochiul lui Orfeu** e însăși povestea aventurii poeziei universale care simte din când în când nevoia să-și lumineze rosturile și să se oglindească în sine însăși. Eliberat de corvezile redacționale de etern adjunct la revista „Tomis“, Nicolae Motoc semnează, în compartiment poetic, cartea capitală a vieții lui, în fond, un poem unic și uriaș, la propriu, cât și sub aspect valoric.